

**Autoreferat
przedstawiający opis dorobku i osiągnięć**

1. Imię i nazwisko:

Paweł Kobes

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe:

2007 r. – dyplom doktora nauk prawnych

Obrona pracy doktorskiej pt. *Prawny system przeciwdziałania demoralizacji i przestępczości nieletnich* na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu

Promotor: dr hab. Violetta Konarska-Wrzosek, prof. UMK w Toruniu

Recenzenci: prof. dr hab. Andrzej Marek UMK w Toruniu

dr hab. Barbara Kowalska-Ehrlich UW

2000 r. – dyplom magistra prawa – Praca magisterska pt. *Obrona konieczna w polskim prawie karnym* napisana pod kierunkiem prof. dr. hab. Aleksandra Ratajczaka

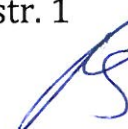
1995 r. -2000 r. – studia stacjonarne na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

3. Informacja o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych

od 2.10.2007 r. – adiunkt, a następnie starszy wykładowca w Instytucie Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji na Wydziale Stosowanych Nauk Społecznych i Resocjalizacji Uniwersytetu Warszawskiego

od 1.10. 2003 r. – asystent, a następnie wykładowca w Instytucie Administracji, a po przekształceniu, na Wydziale Nauk Społecznych i Humanistycznych Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Witelona w Legnicy

od 2002 do 2005 – społeczny kurator sądowy w II Zespole Kuratorskiej Służby Sądowej Wykonującej Orzeczenia w Sprawach Rodzinnych i Nieletnich w Sądzie Rejonowym w Legnicy

4. Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65, poz. 595 z późn. zm.)

4.1. Tytuł osiągnięcia naukowego

Jako osiągnięcie naukowe stanowiące podstawę ubiegania się o stopień naukowy doktora habilitowanego wskazuję monografię *Funkcje kuratora w polityce kryminalnej*.

4.2. Autor, tytuł publikacji, rok wydania, nazwa wydawnictwa, recenzenci wydawniczy

Kobes P., 2019, *Funkcje kuratora w polityce kryminalnej*, Wydawnictwo Difin, Warszawa, ss. 378.

Recenzenci wydawniczy: prof. dr hab. Michał Porowski
dr hab. Piotr Hlebowicz

4.3. Omówienie celu naukowego ww. pracy i osiągniętych wyników wraz ze wskazaniem ich ewentualnego wykorzystania

Uzasadnienie wyboru tematu

Od wielu lat można zaobserwować zmiany w polityce kryminalnej idące w kierunku ograniczania odwetu i dolegliwości dla sprawcy jako reakcji na popełnione przez niego przestępstwo przy jednoczesnym zwiększeniu starań o wykształcenie w nim umiejętności do życia zgodnie z normami społecznymi. Wskazanemu kierunkowi zmian polityki kryminalnej towarzyszy rosące znaczenie roli kuratorów sądowych, którzy realizują coraz więcej zadań w postępowaniu z nieletnimi i dorosłymi sprawcami przestępstw. Ponadto dostrzegalny jest coraz wyższy prestiż zawodowy tej grupy.

Pomimo, że literatura z zakresu kurateli sądowej jest bogata, należy stwierdzić, że problematyka roli kuratora, jaką pełni w postępowaniu z nieletnimi i dorosłymi sprawcami przestępstw, nie została wyczerpana. Brak jest opracowania ukazującego związek pomiędzy ewolucją kurateli a przemianami w polityce kryminalnej. Ponadto w obecnej literaturze brakuje systemowej analizy zadań realizowanych przez kuratorów w ramach poszczególnych środków oddziaływania na nieletnich oraz dorosłych, dzięki czemu możliwa byłaby odpowiedź na pytanie, czy można mówić o jednym modelu kurateli, czy też zadania wykonywane przez kuratorów w ramach określonych środków oddziaływania determinują różne modele kurateli zarówno w odniesieniu do nieletnich jak również dorosłych przestępców. Oprócz tego na gruncie obowiązującej literatury stosunkowo niewiele miejsca poświęca się problemowi bezpieczeństwa pracy kuratorów zawodowych, który najczęściej ograniczony zostaje do przedstawienia przepisów prawnych chroniących kuratorów jako funkcjonariuszy publicznych. Ponadto w opracowaniach z zakresu kurateli sądowej i zadań

realizowanych przez kuratora nie stwarza się propozycji szerszego wykorzystania roli kuratora w postępowaniu wykonawczym, która mogłaby być jeszcze bardziej dostosowana do obowiązujących celów polityczno-kryminalnych kładących nacisk na stopniowe odchodzenie od represji na rzecz stosowania w coraz większym zakresie środków wolnościowych pomagających przestępcy na nowo włączyć się do życia społecznego zgodnego z jego normami.

Opisywana książka stanowi próbę wypełnienia tych luk i stanowi jednocześnie głos w dyskusji na temat miejsca kuratorów w polityce kryminalnej i postulatów w tym zakresie.

Cele, problemy i hipotezy badawcze

Pisząc prezentowaną książkę, określiłem następujące cele badawcze:

1. Zdobyć wiedzy na temat zadań realizowanych przez kuratora w postępowaniu wykonawczym wobec nieletnich i dorosłych sprawców przestępstw.
2. Uzyskanie wiedzy na temat różnic w zakresie zadań realizowanych przez kuratora w stosunku do nieletnich i dorosłych sprawców przestępstw.
3. Zdobyć informacji na temat tego, jakie czynniki determinują zagrożenia dla kuratora sądowego w jego pracy i w jaki sposób systemowo te czynniki mogą zostać wyeliminowane lub ograniczone?
4. Uzyskanie wiedzy w zakresie możliwości stworzenia środka karnego opartego na samoistnym dozorze kuratora i tym samym lepszym wykorzystaniu potencjału kuratora sądowego.

Ujęte w powyższy sposób cele badawcze pozwoliły na zdefiniowanie następujących problemów badawczych:

1. Czy charakter zadań realizowanych przez kuratorów w postępowaniu wykonawczym wobec nieletnich różni się od zadań realizowanych wobec dorosłych przestępców i jakie czynności podejmowane przez kuratorów dominują w obu grupach podopiecznych?
2. Czy analizując zadania wykonywane przez kuratorów wobec podopiecznych, można mówić tylko o jednym, ściśle określonym modelu kurateli realizowanej w postępowaniu z nieletnimi i jednym określonym modelem kurateli wykonywanej w stosunku do dorosłych przestępców?

3. Czy obowiązujące regulacje prawnokarne w sposób optymalny zapewniają bezpieczeństwo pracy kuratorów i czy są one wystarczające dla utrzymania tego bezpieczeństwa?
4. Czy w związku ze zmieniającymi się koncepcjami polityki kryminalnej idącymi w kierunku ograniczania represji wobec przestępców na rzecz coraz szerszego podejmowania inicjatyw zorientowanych na udzieleniu im pomocy w procesie powrotu do życia społecznego można wprowadzić nowe środki oddziaływania w postępowaniu wykonawczym, które w większym niż dotychczas stopniu wykorzystająby możliwości kuratora w tym procesie?

Powyższe pytania pozwoliły mi na postawienie następujących hipotez badawczych:

1. W stosunku do nieletnich kuratorzy realizują odmienne zadania niż wobec dorosłych sprawców przestępstw. Ta różnorodność zadań wynika nie tylko z przepisów prawnych określających czynności kuratorów ale również z celów poszczególnych środków oddziaływania przewidujących dla kuratora poszczególne zadania.
2. Ze względu na zróżnicowane cele środków oddziaływania wobec nieletnich i dorosłych przestępców kuratorze pełnią różne funkcje wobec podopiecznych, które wynikają z celów tych środków.
3. Przyjmując powyższe założenie, nie można mówić o jednym, ściśle określonym modelu kurateli, ponieważ każdy środek oddziaływania wobec nieletnich i dorosłych determinuje określone funkcje kuratora. W związku z tym na model kurateli wpływa doniosłość funkcji w poszczególnych środkach oddziaływania.

Aby zweryfikować postawione hipotezy i osiągnąć cele badawcze, posłużyłem się przede wszystkim krytyczną analizą prawno-dogmatyczną regulacji prawnych określających ustrój i pozycję kuratorów w strukturze organów wymiaru sprawiedliwości, jak również przepisów określających zadania realizowane przez kuratorów w postępowaniu wykonawczym wobec nieletnich i dorosłych sprawców przestępstw. Ponadto wykorzystałem metodę historyczno-prawną pozwalającą na omówienie obowiązujących regulacji prawnych przez pryzmat doktryn prawnokarnych, a także wprowadzanych do systemu prawnego środków oddziaływania represyjnego wobec dorosłych przestępców i środków postępowania z nieletnimi. Poza tym posłużyłem się metodą nieustrukturyzowanego wywiadu ustnego z zawodowymi kuratorami sądowymi w celu uzyskania informacji na temat realizowanych przez nich czynności wobec podopiecznych.

Tak postawionemu problemowi badawczemu została podporządkowana struktura książki, która składa się z pięciu rozdziałów i zakończenia.

W rozdziale I. *Rozwój kurateli w Polsce* opisałem powstanie i ewolucję kurateli sądowej w Polsce, jak również związany ściśle z tym procesem rozwój instytucji kuratora sądowego do momentu uchwalenia w 2001 r. obowiązującej do dnia dzisiejszego ustawy o kuratorach sądowych. W tej części książki ukazałem kształtowanie się kurateli dla nieletnich, a następnie kurateli rodzinnej, z której w dalszym procesie rozwojowym wyewoluowała kuratela dla dorosłych. Ten trwający wiele lat proces rozwojowy opisałem przez pryzmat towarzyszących mu zmian w polityce kryminalnej, aby wyraźnie zaznaczyć, że rozwój kurateli sądowej należy ściśle łączyć ze zmieniającym się postrzeganiem przyczyn przestępczości i metod jej przeciwdziałania. Tym samym chciałem pokazać, że rozwój kurateli miał charakter reaktywny, gdyż odpowiadał potrzebom zmieniających się koncepcji w polityce kryminalnej.

Kształtowanie się kurateli sądowej w Polsce połączyłem z procesem rozwojowym instytucji kuratora sądowego, ukazując przejście od modelu społecznego, poprzez model społeczno-zawodowy, do modelu kurateli zawodowo-społecznej. W omawianym kontekście pokazałem jednocześnie proces zdobywania przez kuratorów coraz wyższej pozycji zawodowej, którzy z ludzi pracujących w początkowym okresie na zasadzie wolontariatu, stali się w pełni profesjonalną kuratorską służbą sądową, której członkowie osiągnęli wysoki status zawodowy.

Z kolei w rozdziale II. *Ustrój kurateli w Polsce* dokonałem analizy przepisów określających strukturę organizacyjną kuratorskiej służby sądowej. Ważną częścią tego rozdziału jest analiza statusu kuratorów zawodowych. W związku z tym dużo miejsca poświęciłem naborowi do kuratorskiej służby sądowej i na kuratora społecznego, zasadom kształcenia kuratorów i ich doskonaleniu zawodowemu. Poza tym szerszej analizie poddałem samorząd kuratorski, podkreślając szeroki zakres autonomizacji zawodu kuratora sądowego.

Rozdział III. zatytułowany *Funkcje kuratora* zawiera analizę funkcji realizowanych przez kuratora wobec nieletnich i dorosłych sprawców przestępstw. Funkcje te zostały omówione przez pryzmat zadań realizowanych przez kuratora w ramach poszczególnych środków oddziaływania w postępowaniu wykonawczym. Przedstawione w ten sposób funkcje pełnione przez kuratora w polityce kryminalnej umożliwiły mi zdefiniowanie różnych modeli kurateli sądowej w Polsce.

W rozdziale IV. *Bezpieczeństwo pracy kuratora sądowego* nie ograniczyłem się tylko do zaprezentowania danych liczbowych dotyczących zachowań godzących w bezpieczeństwo kuratorów ani do omówienia przepisów prawnokarnych chroniących bezpieczeństwo kuratorów sądowych jako funkcjonariuszy publicznych. Znaczna część tego rozdziału koncentruje się na czynnikach, których wyeliminowanie albo przynajmniej ograniczenie, może przyczynić się do zwiększenia bezpieczeństwa omawianej grupy zawodowej. Doszukiwałem się tych czynników w zasadach organizowania pracy kuratorów i sposobie realizowania powierzonych im zadań, jak również w zasadach współpracy kuratorów z sądami i Policją. Ująłem zatem bezpieczeństwo kuratorów sądowych w sposób systemowy. Problemy omówione w tym rozdziale stanowią częściowo syntezę szerszego opracowania pt. „*Bezpieczeństwo pracy kuratorów sądowych*”, które zostało sporządzone w roku 2016 dla Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości w Warszawie.

Rozdział V. *Dozór kuratora jako samoistny środek karny – propozycje nowych rozwiązań zakresie polityki kryminalnej* jest niejako konsekwencją rozważań zaprezentowanych w omawianej książce. W pierwszej części tego rozdziału przedstawiłem ewolucję polityki karnej na przestrzeni lat polegającej na stopniowym odchodzeniu od represji karnej jako prawnej reakcji na popełnione przestępstwo przy jednoczesnym stosowaniu w coraz większym zakresie rozwiązań normatywnych zorientowanych na zmianę postaw sprawcy przestępstwa poprzez stwarzanie jemu możliwości życia w zgodzie z normami społecznymi bez uciekania się do nadmiernej dolegliwości.

Natomiast w drugiej części tego rozdziału zaprezentowałem koncepcję nowego środka karnego w postaci dozoru kuratora orzekanego na wniosek lub za zgodą skazanego. Jednocześnie zaproponowałem dyrektywy orzekania takiego środka, który - w odróżnieniu od obecnie obowiązujących środków karnych przewidzianych w k.k. – miałby przede wszystkim spełniać funkcję resocjalizacyjną, a nie dolegliwościową. Tym samym zaprezentowane przeze mnie rozwiązanie pozwoliłoby w większym niż dotychczas stopniu wykorzystać możliwości oddziaływania kuratora sądowego na skazanego. Poza dyrektywami orzekania wskazanego środka przedstawiłem propozycje rozwiązań prawnych, które miałyby stanowić konsekwencje uchylania się skazanego od realizacji tego środka.

Ostatnią częścią pracy jest zakończenie zawierające ujęte w sposób syntetyczny konkluzje będące wynikiem podjętych w omawianej książce rozważań dotyczące obowiązującego stanu prawnego, które jednocześnie stanowią rozwiązanie postawionych problemów badawczych. W zakończeniu znalazły się również postulaty *de lege ferenda*

odnoszące się do regulacji prawnych w zakresie kuratorów sądowych i ich roli w polityce kryminalnej.

Wnioski

Przeprowadzone w omawianej książce analizy służące rozwiązaniu postawionych problemów badawczych i weryfikacji przyjętych hipotez doprowadziły do generalnych konkluzji.

Ewolucja kurateli w Polsce, a wraz z nią instytucji kuratora, wiąże się ściśle z polityką kryminalną i zachodzącymi w niej zmianami. Ten związek wskazuje na reaktywny charakter przemian kurateli, ponieważ miała ona wychodzić naprzeciw aktualnym zapotrzebowaniom polityki kryminalnej. Kluczowym momentem w tym procesie było odejście od koncepcji szkoły klasycznej prawa karnego traktującej odwet jako podstawową reakcję na popełnione przestępstwo na rzecz wdrażania założeń szkoły socjologicznej prawa karnego koncentrującej swoją uwagę przede wszystkim na poprawie przestępcy i udzieleniu mu pomocy w powrocie do życia w społeczeństwie.

Analiza ewolucji kurateli w Polsce pokazała również, że od samego początku jej powstania wiele wysiłku wkładano w budowanie coraz mocniejszej pozycji kuratora. Początkiem tego procesu było powołanie kuratorów społecznych działających na zasadach wolontariatu, poprzez ustanowienie kuratorów zawodowych jako pracowników pomocniczych sądów, aż do momentu utworzenia kuratorskiej służby sądowej, w której kuratorzy zawodowi stali się wysoko wyspecjalizowanymi pracownikami merytorycznymi sądów, o znaczącym statusie zawodowym, będącymi jednocześnie funkcjonariuszami publicznymi, z własnym samorządem zawodowym świadczącym o znacznej autonomii wśród organów wymiaru sprawiedliwości. Omawianym zmianom w zakresie wzmocnienia pozycji ustrojowej kuratorów towarzyszyło przekształcanie kurateli społecznej, poprzez społeczno-zawodową, w kuratelę zawodowo-społeczną. Należy jednak podkreślić, że proces przeobrażeń kurateli sądowej nie został zakończony i tym samym ma charakter etapowy. Dowodzą tego od lat zgłaszane postulaty środowiska kuratorskiego dotyczące m.in. odbiurokratyzowania procedur postępowania, kryteriów awansu zawodowego, poprawy bezpieczeństwa pracy, czy też określenia nowych standardów obciążenia pracą.

Należy również mieć na względzie fakt, że wysokie umocowanie kuratorów w strukturze pracowników sądów, a także wykonywanie orzeczeń sądowych w imieniu

państwa, przekłada się na władczy charakter relacji pomiędzy nimi a podopiecznymi. Niewątpliwie rzutuje to również na formę kontaktu kuratora z podopiecznym.

Z uwagi na charakter realizowanych zadań kuratorzy muszą posiadać wysokie kwalifikacje zawodowe, m.in. dlatego, że większość tych zadań wymaga znajomości metod i technik pedagogicznych, jak chociażby właściwe przeprowadzenie diagnozy, która jest procesem złożonym i bardzo ważnym dla właściwego realizowania procesu resocjalizacji.

Przeprowadzona analiza zadań realizowanych przez kuratora wobec podopiecznych pokazała możliwość realizacji wielu funkcji, wśród których została wyeksponowana, dotąd w literaturze niezauważana, funkcja edukacyjno-aktywizująca, a także jej istotna rola w polityce kryminalnej. Funkcja ta jest i może być wykonywana w stosunku do osób i podmiotów biorących udział w procesie resocjalizacji podopiecznego lub innych formach oddziaływania na niego. Do tych podmiotów należy zaliczyć jego rodziców, osoby z nim zamieszkujące, środowisko szkolne, środowisko pracy, instytucje lecznicze, terapeutyczne lub szkoleniowe, organizacje młodzieżowe, sportowe lub inne organizacje, z którymi podopieczny ma styczność i które zajmują miejsce w jego życiu. Realizując omawianą funkcję, kurator ma możliwość m.in. kształtowania świadomości wspomnianych osób i podmiotów w zakresie sytuacji podopiecznego, jego potrzeb, problemów, z którymi się zmagają, jednocześnie zachęcając je do czynnego włączenia się w pomoc udzielaną podopiecznemu w skutecznym powrocie do życia społecznego.

Wyraźne ukazanie tej funkcji eksponuje także niezauważalną w obowiązującym systemie prawnym potrzebę równoczesnego, systemowego oddziaływania na podopiecznego i jego środowisko, w którym funkcjonuje. To dwutorowe działanie jest szczególnie ważne, ponieważ brak skoordynowanych działań powoduje, że przestępca – choćby częściowo zmieniony na lepsze – po odbyciu kary powraca do tego samego środowiska, do tych samych problemów i relacji międzyludzkich, które stały się przyczyną jego wejścia w konflikt z prawem.

Analiza realizowanych przez kuratora zadań pokazała także modalny charakter pełnionych przez niego funkcji w polityce kryminalnej, co również w literaturze wydaje się być niezauważone. Otóż warto także dostrzec, że charakter realizowanych przez kuratora zadań wynika nie tylko z przepisów prawnych ale również z celów poszczególnych środków oddziaływania, w ramach których kurator wykonuje określone czynności w stosunku do nieletnich i dorosłych. Tak zdefiniowane zadania kuratora i cele przesądzają o dominującym

charakterze poszczególnych funkcji, nie wyłączając pozostałych z nich, choć realizowanych z innym natężeniem.

Charakter modalny pełnionych przez kuratora funkcji w stosunku do podopiecznych wywiera wpływ na konstruowanie modeli kurateli ze względu na funkcje dominujące w poszczególnych środkach oddziaływania. Konsekwencją tego stanu rzeczy jest to, że nie można mówić o jakimś jednym, ściśle określonym modelu kurateli w postępowaniu wykonawczym. Ta różnorodność funkcji i ich zróżnicowane natężenie w poszczególnych środkach oddziaływania determinuje różne modele kurateli, co również nie zostało w literaturze dostrzeżone.

Bardzo ważnym problem w pracy kuratorów jest ich bezpieczeństwo. Poczucie zagrożenia jest większe u kuratorów zawodowych niż u kuratorów społecznych. Podobnie więcej zachowań agresywnych odnotowuje się w stosunku do kuratorów zawodowych niż kuratorów społecznych. Być może ten stan wynika z faktu, że kuratorzy społeczni – w większym stopniu niż kuratorzy zawodowi – są postrzegani przez podopiecznych jako osoby chcące pomóc im w rozwiązywaniu problemów, a w mniejszym stopniu niż ci drudzy stanowią uosobienie władzy i organu wymiaru sprawiedliwości.

Środowisko kuratorskie zmuszone jest do podejmowania szeregu inicjatyw na rzecz poprawy swojego bezpieczeństwa, gdyż rozwiązania systemowe w tym zakresie są niewystarczające. Brakuje bowiem centralnego rejestru danych o czynach godzących w ich bezpieczeństwo. Kuratorzy wskazują również na trudności w udowodnieniu zaistniałych zdarzeń, czego implikacją jest stosunkowo mała liczba wszczynanych postępowań karnych w stosunku do zgłaszanych przez kuratorów zachowań wypełniających znamiona przestępstw. Między innymi te fakty powodują, że środowisko kuratorskie ma poczucie lekceważenia swoich problemów przez organy ścigania i wymiar sprawiedliwości. Choć na gruncie prawokarnym penalizowane są zachowania godzące w bezpieczeństwo kuratorów jako funkcjonariuszy publicznych, to należy pamiętać, że ochrona prawna ma charakter następczy, natomiast nie zapobiega niebezpiecznym zachowaniom w stosunku do kuratorów.

Podjęte w omawianej książce rozważania nad ewolucją polityki kryminalnej na przestrzeni kilkudziesięciu lat pokazały, że przemiany w niej zachodzące zmierzają w kierunku stopniowego odchodzenia od środków opartych na represji, w tym od wymierzania kary bezwzględnej pozbawienia wolności, na rzecz coraz szerszego stosowania rozwiązań zorientowanych przede wszystkim na udzieleniu przestępcy pomocy i wsparcia w jego powrocie do życia społecznego. Reakcja prawokarna na popełnione

przestępstwo w coraz większym stopniu zmierza do urzeczywistniania idei sprawiedliwości naprawczej akcentującej potrzebę naprawienia szkody jako kompensaty za popełnione przestępstwo, zawierającej także pierwiastki wychowawcze.

Skutkiem wspomnianych przemian polityczno-kryminalnych stało się wprowadzenie mediacji i instytucji probacji, dzięki czemu społeczeństwo zostało włączone w proces poprawy przestępcy.

Nowe spojrzenie na politykę kryminalną znalazło również odzwierciedlenie w prawie karnym, a dokładnie w dyrektywach wymiaru kary postulujących jako alternatywę dla kary pozbawienia wolności pierwszeństwo stosowania kar wolnościowych lub środków karnych.

Opisywany kierunek zmian w polityce kryminalnej, a przede wszystkim potrzeba szerszego stosowania instytucji probacyjnych, stwarzają perspektywy szerszego niż obecnie wykorzystania potencjalnych możliwości kuratora sądowego w procesie efektywnego wprowadzania przestępcy do życia zgodnie z regułami społecznymi.

Przedstawiona na gruncie prezentowanej książki wielopłaszczyznowa i interdyscyplinarna analiza funkcji realizowanych przez kuratora wobec podopiecznych pozwoliła także na sformułowanie kilku postulatów *de lege ferenda*.

Ze względu na charakter wykonywanych zadań, przygotowanie zawodowe, a także pozycję zawodową w strukturze wymiaru sprawiedliwości kuratorzy rodzinni powinni mieć również status organu wykonawczego, jaki został przyznany kuratorom dla dorosłych.

Z uwagi na profil czynności wykonywanych przez kuratorów zawodowych bardzo istotne jest odpowiednie przygotowanie procesu ich kształcenia w czasie odbywania aplikacji. Z tego względu należy postulować, aby przygotowywało ono kuratorów do pracy z nieletnimi i dorosłymi przestępcami, przy uwzględnianiu różnic w oddziaływaniach na obie grupy podopiecznych. Istotnym kryterium naboru do kuratorskiej służby sądowej powinno być takie wykształcenie, które pozwoli na stosowanie metod i technik pedagogicznych.

Warto także rozważyć, aby kuratorami społecznymi mogły zostać osoby mieszkające w Polsce, ale nieposiadające polskiego obywatelstwa. Za przyjęciem takiego rozwiązania przemawia fakt, że do Polski przybywa coraz więcej obcokrajowców, w tym z różnych kręgów kulturowych. Dzięki temu kurator będzie w stanie lepiej zrozumieć problemy podopiecznego i uwarunkowania, w których on funkcjonuje, co powinno przełożyć się także na zwiększenie efektywności pracy kuratorów w takich środowiskach.

Wyeksponowanie wyżej wspomnianej funkcji edukacyjno-aktywizującej wymaga stworzenia regulacji prawnych dających możliwość oddziaływania na przestępcę i jednoczesnego włączania w ten proces jego środowiska rodzinnego. Takie rozwiązania pozwolą skutecznie eliminować z dotychczasowego życia przestępcy czynniki, które sprzyjały jego wejściu w konflikt z prawem. To dwutorowe oddziaływanie stwarza dodatkowe wyzwania polegające na tworzeniu kręgu współpracowników działających w instytucjach państwowych, jak również na zasadach wolontariatu.

Rozwiązywanie problemu bezpieczeństwa pracy kuratorów nie może zależeć praktycznie - jak to ma miejsce obecnie - od zaradności i dobrej współpracy kuratora okręgowego z prezesem sądu okręgowego. Problem ten nie powinien być rozwiązywany głównie dzięki oddolnym inicjatywom samych kuratorów. Bezpieczeństwo pracy omawianej grupy zawodowej musi być zapewnione w sposób systemowy. Ponadto analiza przepisów penalizujących zachowania godzące w bezpieczeństwo kuratorów jako funkcjonariuszy publicznych wskazuje na pewne luki, gdyż unormowania prawnokarne nie uwzględniają ochrony kuratorów przed groźbami spowodowania czynu będącego wykroczeniem, czy też nie obejmują ochroną osób najbliższych dla kuratora.

Z uwagi na przedstawiony wyżej kierunek zmian w polityce kryminalnej i dążenie kuratorów do coraz większej autonomii w relacji kurator – sąd istnieje możliwość znacznie szerszego niż dotychczas wykorzystania kuratora do oddziaływań wychowawczych w postaci dozoru kuratora zawodowego jako samoistnego środka karnego. Taki środek jako jedyny w obecnie obowiązującym katalogu środków karnych byłby zorientowany głównie na oddziaływania wychowawczo-resocjalizacyjne prowadzone przede wszystkim metodą indywidualnych przypadków przy jednoczesnym utrzymaniu pewnego stopnia dolegliwości. Przyjęcie proponowanego rozwiązania poszerzyłoby dotychczasowy katalog środków karnych o rozwiązanie służące przede wszystkim celowi resocjalizacyjnemu.

Opisywany środek byłby orzekany za zgodą lub na wniosek skazanych młodocianych i dorosłych sprawców przestępstw zagrożonych alternatywnie karą grzywny, ograniczenia wolności lub pozbawienia wolności.

Kurator w ramach wykonywania tego środka posiadałby kompetencje do samodzielnego nakładania na skazanego określonych obowiązków. To rozwiązanie uzasadnione jest tym, że kurator byłby odpowiedzialny jako organ postępowania wykonawczego za resocjalizację skazanego i w związku z tym musiałby dysponować pewną

swobodą w postępowaniu ze skazanym, dzięki której mógłby szybko i elastycznie reagować na różne sytuacje.

Pomimo, że prezentowany środek karny byłby orzekany na zasadzie akceptacji ze strony skazanego, jego realizacja zostałaby zabezpieczona przez wprowadzenie do k.k. nowego przestępstwa niestosowania się do poleceń wydawanych przez kuratora.

Nadanie kuratorowi kompetencji w ramach proponowanego rozwiązania i wzmocnienie jego roli w procesie resocjalizacji skazanego skutkowałoby koniecznością nadania jego sprawozdaniom i wnioskom statusu opinii biegłego, aby sąd musiał z większą rozwagą rozpatrywać dokumenty składane przez kuratora i bez powodu nie odrzucał jego wniosków.

Zaprezentowane w omawianej książce rozważania pozwoliły jeszcze raz spojrzeć na instytucję kurateli sądowej i być może staną się przyczynkiem do kontynuowania badań oraz dyskusji nad kwestiami, które do tej pory były niezauważalne na gruncie literatury. W swojej książce starałem się wykazać, że kuratela zmienia swoją rolę w polityce kryminalnej i wydaje się zmierzać w kierunku uznania jej za samoistny środek karny. W związku z tym należy zupełnie inaczej spojrzeć na pozycję kuratora jako uczestnika procesu wykonywania kary. W tym kontekście należą również dokonać oceny ustroju organizacyjnego kurateli sądowej i dążenia środowiska kuratorskiego do pełnej autonomizacji tego zawodu.

5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych.

Po uzyskaniu stopnia naukowego doktora nauk prawnych mój dorobek wzbogacił się o 85 publikacji, na które składają się monografie, współautorstwo monografii, redakcje książek wydanych w Polsce i za granicą, artykuły naukowe opublikowane w kraju i za granicą, artykuły popularno-naukowe, opublikowane recenzje i raport z badań. Jestem także autorem 1 ekspertyzy opracowanej na zlecenie Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości w Warszawie.

Ponadto uczestniczyłem w 41 różnego rodzaju konferencjach, seminariach i sympozjach organizowanych w kraju, jak również za granicą. Oprócz tego pełniłem różne funkcje przy organizacji 15 konferencji, seminariów i sympozjów jako przewodniczący, zastępca przewodniczącego i członek komitetów organizacyjnych i naukowo-programowych tych przedsięwzięć.

Zrealizowałem również 9 projektów badawczych, w tym jeden międzynarodowy, w którym byłem kierownikiem jednego z podzespołów badawczych.

Za swoją działalność naukowo-dydaktyczną i organizacyjną otrzymałem 12 nagród i wyróżnień.

Moje badania naukowe i osiągnięcia w tym zakresie koncentrują się na czterech głównych obszarach:

1. Postępowanie w sprawach nieletnich.
2. Kryminologia.
3. Prawne aspekty bezpieczeństwa publicznego i zarządzania kryzysowego.
4. Kurator w postępowaniu wykonawczym.

5.1. Postępowanie w sprawach nieletnich

Tematyka demoralizacji i przestępczości nieletnich jest mi szczególnie bliska w badaniach naukowych, ponieważ stanowi ona kontynuację badań nad tym zagadnieniem podjętą w rozprawie doktorskiej. Z uwagi m.in. na to, że przez kilka lat byłem społecznym kuratorem sądowym ds. nieletnich przy Sądzie Rejonowym w Legnicy, dostrzegłem potrzebę szerszego zgłębiania tego problemu, łącząc aspekty prawne z pedagogicznymi i psychologicznymi, ponieważ stoję na stanowisku, że jedynie interdyscyplinarne ujęcie tego problemu stwarza szanse efektywnego ograniczenia nagannych zachowań nieletnich i przeciwdziałania im. Z tego względu w publikacjach dotyczących omawianego zakresu tematycznego podkreślałem potrzebę jednoczesnego oddziaływania zarówno na zdemoralizowanych nieletnich, jak też na ich rodziny, dostrzegając właśnie w rodzinie jedno z podstawowych źródeł patologicznych zachowań nieletnich.

Ponadto w publikacjach z tego zakresu wskazywałem m.in. na konieczność wzmocnienia roli kuratora sądowego, gdyż - jako kilkuletni praktyk, a później badacz - dostrzegałem ułomności w zakresie orzekania i wykonywania tego środka wychowawczego.

Poza tym w opracowaniach z tego obszaru badawczego sprzeciwiałem się zaostrzeniu polityki karnej wobec nieletnich, odnosząc się krytycznie do proponowanych zmian ustawodawczych w tym zakresie.

W omawianym obszarze badawczym opisałem m.in. system postępowania z nieletnimi wykazującymi przejawy demoralizacji na tle etiologii zachowań dewiacyjnych i ich roli w poszczególnych etapach rozwoju nieletnich w książce pt. ***Prawny system przeciwdziałania demoralizacji i przestępczości nieletnich***, Warszawa 2011, ss. 316, nadając tym samym tej publikacji charakter prawno-kryminologiczny.

Nieco inaczej potraktowałem problem postępowania z nieletnimi w książce pod moją redakcją pt. *Aksjologia postępowania w sprawach nieletnich – obecny stan prawny i perspektywy zmian*, Legnica 2014, ss. 134, gdzie została przedstawiona analiza obecnego stanu prawnego, koncepcji proponowanych zmian w tym zakresie, jak również rozwiązania prawne dotyczące nieletnich w Niemczech, Rumunii, Turcji oraz wybranych krajach Bliskiego Wschodu, co wydaje się być szczególnie interesujące poznawczo, gdyż te systemy – poza niemieckim – są mało znane w Polsce. Przedsięwzięcie to udało się zrealizować dzięki zaproszeniu do tej publikacji naukowców z zagranicy, z którymi od wielu lat współpracuję. Efektem kontynuacji badań podjętych w omawianej publikacji jest książka wydana w Niemczech pod moją redakcją, pt. *Juvenile Proceedings – Today and Tomorrow*, Hamburg 2015, ss. 262.

W ramach zainteresowań problematyką postępowania z nieletnimi zajmowałem się również kwestią wykonywania kary pozbawienia wolności wobec tej grupy sprawców przestępstw. Postulowałem m.in. konieczność wyodrębnienia kategorii prawnej nieletnich wśród osadzonych i stworzenia dla niej odrębnych regulacji prawnych w tym zakresie. Prowadziłem trzyletnie badania naukowe w ramach projektu pt. *Kara pozbawienia wolności orzekana wobec nieletnich w kontekście przeciwdziałania demoralizacji i przestępczości nieletnich* sfinansowanego w ramach badań własnych ze środków Uniwersytetu Warszawskiego.

Wyniki prowadzonych badań zostały przedstawione m.in. w książce pt. *Orzekanie i wykonywanie kary pozbawienia wolności wobec nieletnich w Polsce, Warszawa, 2015*, ss. 370. Książka ta wypełniła lukę w polskiej literaturze na temat wykonywania kary pozbawienia wolności w stosunku do nieletnich. Wykazałem w niej m.in., że system wykonywania kary pozbawienia wolności wobec tej grupy sprawców nie jest przygotowany na prowadzenie skutecznych oddziaływań wobec nieletnich, ponieważ nie przewiduje on odrębnego traktowania nieletnich, gdyż zalicza ich do kategorii młodocianych. Postępowanie wobec tych skazanych jest schematyczne, a tym samym pozbawione zindywidualizowanego podejścia, co dla osób w tak młodym wieku jest szczególnie istotne. Ponadto polskie regulacje prawne w tym zakresie nie odpowiadają standardom międzynarodowym, gdyż w Polsce nie ma odrębnych instytucji, w których nieletni mogliby odbywać karę pozbawienia wolności. Warto również wskazać, że liczba odbywających karę pozbawienia wolności na podstawie art. 10§ 2 k.k. jest bardzo mała. Tym samym znaczenie tego przepisu dla realizowania efektywnej polityki kryminalnej jest marginalne.

Problem postępowania z nieletnimi w zakresie wykonywania wobec nich kary pozbawienia wolności został poruszony także m.in. w publikacji pt. *Węzłowe problemy modelu postępowania z nieletnimi w Polsce*, [w:] *Instytucjonalna resocjalizacja nieletnich. Wyzwania i perspektywy rozwoju*, (red.) G. Kudlak, Warszawa 2016, s. 19-38 a także w opracowaniu zatytułowanym *Kara pozbawienia wolności jako iluzoryczny instrument polityki karnej stosowanej wobec nieletnich*, [w:] *Kamień, chleb i frak, nie księga pamiątkowa, a uczony podarek od przyjaciół i uczniów, mający WPanu Profesorowi Michałowi Porowskiemu de Sokoły uprzyjemnić 70. urodziny*, (red.) A. Redzik, M. Tygielski, Siedlce 2015, s. 93-115.

Jak wskazałem wyżej, w swoich badaniach i publikacjach dostrzegłem istotną rolę rodziny w genezie demoralizacji nieletnich. z tego względu również rodzina stała się przedmiotem moich zainteresowań naukowych w kontekście różnych patologii, jakie ją dotyczą i ich wpływu na rozwój nieletnich, w tym przemocy domowej. Wśród publikacji z tego zakresu wskażę w tym miejscu książkę mojego autorstwa pt. *Prawnokarne i administracyjnoprawne aspekty przemocy w rodzinie*, Bielsko-Biała 2011, ss. 188. Przedstawiłem w niej źródła i formy przemocy, a także elementy prawnych sposobów jej przeciwdziałania, a także zadania organów administracji w tym zakresie, przytaczając kilka programów realizowanych przez wybrane gminy.

W ramach omawianego obszaru badawczego uczestniczyłem również w szeregu konferencji naukowych.

Szczegółowy wykaz konferencji i publikacji z tego obszaru znajduje się w **załączniku nr 4**.

5.2. Kryminologia

Obszar kryminologiczny wykształcił się w moim rozwoju naukowym w sposób naturalny, gdyż początkowo zajmując się tylko problematyką nieletnich, potraktowałem ten problem dużo szerzej, nie ograniczając się jedynie do ocen prawnych rozwiązań systemowych i propozycji zmian w zakresie postępowania z nieletnimi. Starłem się również analizować przyczyny dewiacyjnych zachowań tej grupy. Z tego względu wszystkie trzy obszary moich zainteresowań naukowych powiązane są ściśle z kryminologicznym podejściem do zagadnienia przestępczości. W ramach tego pola badawczego publikowałem poza zagadnieniami dotyczącymi nieletnich również na temat roli społeczeństwa obywatelskiego w prewencji kryminalnej, przestępczości w aglomeracjach miejskich, etiologii przestępczości,

roli mediów w poczuciu bezpieczeństwa mieszkańców i kształtowaniu polityki kryminalnej państwa. Do publikacji z tego obszaru badawczego mogę zaliczyć:

Szczegółowy wykaz publikacji z tego zakresu znajduje się w **załączniku nr 4**.

5.3. Prawne aspekty bezpieczeństwa publicznego i zarządzania kryzysowego

Jest to stosunkowo nowy obszar w moich zainteresowaniach naukowo-badawczych, który wykształcił się z problemów poruszanych w ramach zainteresowań kryminologicznych. W ramach tego pola naukowo-badawczego staram się zwrócić uwagę na prawne aspekty sytuacji kryzysowych i zarządzania kryzysowego mające praktyczne przełożenie na funkcjonowanie instytucji odpowiedzialnych za różne obszary bezpieczeństwa, z którymi w tym zakresie współpracuję. Warto wspomnieć przy tej okazji takie Instytucje jak: Ośrodek Szkoleń Specjalistycznych Straży Granicznej w Lubaniu, Centrum Szkolenia Żandarmerii Wojskowej w Mińsku Mazowieckim, Szkołę Aspirantów Państwowej Straży Pożarnej w Krakowie, Komendę Wojewódzką Policji we Wrocławiu. Zagadnienia, którymi zajmują się te Instytucje w znacznym stopniu wchodzą w zakres nauk o bezpieczeństwie. Natomiast ja, poprzez współpracę z nimi, koncentruję ich uwagę na aspektach prawnych, często niedostatecznie mocno akcentowanych przy rozwiązań problemów, z którymi wskazane Instytucje muszą się zmagać. Wskazuję, że dzięki szerszemu spojrzeniu wychodzącemu poza obszar samego bezpieczeństwa i koncentrowaniu się również na rozwiązaniach prawnych związanych z problemami bezpieczeństwa, wykonywanie zadań z tego obszaru może być zoptymalizowane. To interdyscyplinarne spojrzenie na problemy bezpieczeństwa i zarządzania kryzysowego zaowocowało wieloma wspólnie organizowanymi konferencjami i sympozjami naukowymi, w których uczestniczyłem jako prelegent, a także jako przewodniczący, zastępca przewodniczącego i członek komitetów programowo-naukowych tych przedsięwzięć.

Ta wielowymiarowa współpraca znalazła również swoje odzwierciedlenie w kilku publikacjach, jak choćby: Wiśniewski B., Kobes P., Sander G.G. (red.), *Challenges Towards Security and Delinquency in the 21st Century*, Hamburg 2014, ss. 269, Kaczmarczyk B., Kobes P. (red.), *Racjonalizacja systemu zarządzania kryzysowego Tom I. Wprowadzenie do problematyki prawno-organizacyjnej*, Legnica 2014, ss. 132, Kobes P. Sander G.G., Wisniewski B. (red.), *Common defence and security policy in Europe*, Hamburg 2013, ss. 186. Kaczmarczyk B., Kogut B., Kobes P. (red.), *Zarządzanie kryzysowe. Tom III. Dylematy zagrożeń i bezpieczeństwa państwa*, Legnica 2013, ss. 128.

W ramach prowadzonych badań i współpracy w omawianym obszarze chciałbym wskazać na realizowany międzynarodowy projekt badawczy pt. „*Koordinacja realizacji zadań w zakresie bezpieczeństwa publicznego w województwie dolnośląskim – KOORDYNACJA*”, zrealizowanym w okresie od 10.2012 do 02.2013r. przez Komendę Wojewódzką Policji we Wrocławiu z Państwową Wyższą Szkołą Zawodową im. Witelona w Legnicy oraz: Regionalną Dyрекcją Policji Okręgu Morawsko-Śląskiego w Ostrawie, Regionalną Dyрекcją Policji Okręgu Libereckiego w Libercu (Czechy), Dyрекcją Policji Górne Łużyce-Dolny Śląsk w Görlitz (Niemcy). W tym projekcie pełniłem rolę głównego wykonawcy-kierownika podzespołu.

Wyrazem słuszności szerzenia przeze mnie poglądów o potrzebie dostrzeżenia konieczności zwracania większej uwagi na zaangażowanie kwestii prawnych w naukach o bezpieczeństwie są wyróżnienia i podziękowania dla mnie za wkład w rozwój instytucji, z którymi w tym zakresie współpracuję, jak również zaproszenia na wykłady do instytucji odpowiedzialnych za różne sfery bezpieczeństwa, w których eksponuję potrzebę mocniejszego zaangażowania nauk prawnych w nauki o bezpieczeństwie.

Od dnia 11.12.2017 r. jestem także promotorem pomocniczym w przewodzie doktorskim pana mgr. Krzysztofa Justyńskiego, który został otwarty na Wydziale Nauk o Bezpieczeństwie Akademii Wojsk Lądowych im. Tadeusza Kościuszki we Wrocławiu. Tytuł rozprawy doktorskiej: *Racjonalizacja działań Policji w warunkach zagrożeń i działań nadzwyczajnych*.

Wykaz publikacji, sympozjów i konferencji, członkostwa w komitetach programowo-naukowych oraz wyróżnień związanych z opisanym w tym miejscu obszarem badawczym zawiera **załącznik nr 4**.

5.4. Kurator w postępowaniu wykonawczym

Jest to najnowwszy obszar moich zainteresowań naukowo-badawczych. Zainteresowania te wiążą się one z faktem, że w przeszłości pełniłem funkcję społeczno kuratora dla nieletnich, a także wciąż interesuję się problematyką postępowania z nieletnimi, w którym kurator odgrywa bardzo ważną rolę. Aktowność naukowo-badawcza na omawianym polu jest stosunkowo szeroka. Obejmuje ona bowiem problem bezpieczeństwa pracy kuratorów sądowych, czego wyrazem jest raport przygotowany w roku 2016 na zlecenie Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości w Warszawie pt. *Bezpieczeństwo pracy kuratorów sądowych*, Warszawa 2016 r., ss. 83, w którym przedstawiłem nie tylko skalę

zachowań godzących w bezpieczeństwo omawianej grupy, ale również wyeksponowałem luki w istniejących przepisach prawnokarnych dotyczących ochrony funkcjonariuszy publicznych, w tym także kuratorów sądowych, a także wskazałem systemowe uwarunkowania bezpieczeństwa pracy tej grupy przez pryzmat współpracy z innymi podmiotami związanymi z porządkiem publicznym i wymiarem sprawiedliwości. Do publikacji z tego zakresu mogę zaliczyć m.in.: *Wybrane problem prawnokarnej ochrony kuratorów sądowych przed zachowaniami godzącymi w ich bezpieczeństwo* [w:] *Administracja bezpieczeństwa. Wybrane problemy. Tom III*, (red.) B. Wiśniewski, A. Babiński, A. Osierda, P. Kobes, Bielsko-Biała 2017, s. 169-178, czy też *Bezpieczeństwo pracy kuratorów sądowych w kontekście systemowych uwarunkowań kurateli w Polsce* [w:] *Administracja bezpieczeństwa. Wybrane problemy. Tom IV*, (red.) B. Wiśniewski, A. Babiński, A. Osierda, P. Kobes, Bielsko-Biała 2017, s. 27-35.

Moje zainteresowania na omawianym polu badawczym obejmują również problem udziału kuratora w postępowaniu wykonawczym, zarówno wobec nieletnich, a także w stosunku do dorosłych sprawców przestępstw. Ich wyrazem jest m.in. publikacja pt. *Funkcja wychowawczo-resocjalizacyjna kuratora związana z przygotowaniem skazanego do zwolnienia z zakładu karnego*, Zeszyty Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Witelona w Legnicy 2018, nr 27, s. 19-27, a także monografia będąca wynikiem kilkuletnich badań pt. *Funkcje kuratora w polityce kryminalnej*, Warszawa 2019, ss. 378.

W ramach omawianego obszaru zainteresowań naukowo-badawczych prowadziłem badania finansowane ze środków Uniwersytetu Warszawskiego i Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Witelona w Legnicy.

6. Osiągnięcia w zakresie współpracy międzynarodowej

Moja współpraca w obszarze międzynarodowym ma stosunkowo długą tradycję, gdyż z ramienia Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Witelona w Legnicy koordynowałem pod względem organizacyjnym i merytorycznym współpracę z 8 uczelniami, przede wszystkim z Niemiec. W związku ze współpracą międzynarodową wielokrotnie wyjeżdżałem na uczelnie w Niemczech i Turcji, prowadząc także wykłady w ramach Programu Erasmus (m.in. w Szkole Policji w Oranienburgu – Niemcy). Odbyłem także tygodniową wizytę studyjną w Wyższej Szkole Administracji i Finansów w Ludwigsburgu. Inicjowałem również wiele międzynarodowych spotkań roboczych dotyczących poszerzenia form współpracy i realizacji nowych przedsięwzięć międzyuczelnianych.

Moja aktywność na arenie międzynarodowej zaowocowała m.in. współpracą w tworzeniu publikacji z udziałem naukowców z zagranicy, jak również wydawaniem publikacji za granicą.

Ponadto jestem członkiem **zespołu badawczego Instytutu Badań Stosowanych w Wyższej Szkole Administracji i Finansów w Ludwigsburgu** – Niemcy (Hochschule für öffentliche Verwaltung und Finanzen), jak również członkiem **Rady Naukowej Instytutu Prawa Publicznego w Wyższej Szkole Administracji i Finansów w Ludwigsburgu** – Niemcy (Hochschule für öffentliche Verwaltung und Finanzen).

Oprócz tego jestem członkiem **Rady Wydawniczej *Schriften zu Mittel- und Osteuropa in der Europäischen Integration*** (Pisma Środkowej i Wschodniej Europy w zakresie integracji europejskiej) (SMOEI), Wydawnictwo Dr. Kovac w Hamburgu.

Dzięki moim kontaktom naukowym za granicą inicjowałem szereg przedsięwzięć organizowanych w Polsce przy udziale naukowców z zagranicy.

Wykaz odbytych wyjazdów naukowych za granicę, członkostwo w organizacjach naukowych i inne form współpracy międzynarodowej znajdują się w **załączniku nr 4**.

